

Rekviem tanulság nélkül

Mit keresünk a romok alatt és fölött, a megbízhatatlan kéreg közelében? Mit keresünk kerszámmal és tíz körömmel ott valahol, ahol földanyánk mostoha szíve dobog? A túlélőket? Már megmentettük őket. A halottakat? Őket már eltemettük. Aztán építeni kell.

De mit keresünk még? Mit keresünk mégis? Mert valaminek lennie kell! Valaminek, ami nélkül nem segít vigasz. Nem óv prognózis.

A homo sapiens javíthatatlan makacsságával mintha a tanulságot keresnők. De minek a tanulságát? Egy elemi csapásét? Milyen konklúzióba foglalható a természet öntörvényű közönye minden emberi értelem és erőfeszítés iránt? És ha lázadózza kivonjuk magunkat gyalázatos logikátlansága, brutális igazságtalansága alól, akkor a természet ezentúl tisztelni fogja rendteremtő hűségünket önmagunkhoz?

Jób alázatos tanulsága nem a mienk; nem ezt keressük, bármilyen komoran int is a hívságos önelégültség veszélyére, ó ember. Dehát nem a büszke, oly elégedett Jób pusztul el, hanem ártatlan házanépe. Jóbnak csak a fekélyek maradtak és a tanulságok.

Számunkra tanulság nélkül is több maradt. Szigorodik a kötelesség, nő az egy főre eső felelősség mennyisége, mert helyrehozhatatlanná teszed, amit elvégeztél, halál. És fokozódik a szeretetigény. Jaj, mennyi vesztenivalónk van és mennyi vigyázniavalónk!

Minden energiával takarékoskodunk, csak azt a meleget nem vonhatjuk meg magunktól, egymástól, amelynek hiánya földrengés nélkül is rommá porlaszt ott-hont, barátságot; csak egy fényforrásnak nem szabad pislákolnia, annak, amely a tudattalan legsötétebb zugából is kiűzheti az önzés rideg árnyait.

Láthatatlan mérőműszereinknek — erre tanít, ha tanít valamire a csapás — jelezniük kell, valahányszor enged, lazul bennünk a féltő feszültség, teret hódít az akaratsorvasztó nihil, és elengedjük egymás kezét.

Ha valaha képesek lennénk felejteni 1977 tavaszelőjének rettenetét, nem felejthetjük a szemeket, azt, hogy elment közülünk nemcsak kedvencünk, a színész, fegyvertársunk, a költő, kortársunk, az író, hanem az is, aki a meséknek odakölcsönözte nevét és mosolyát, haragját és játékait, s mindnyájunk meghitt pajtásává lett. Mindene megvolt, hogy eszményi mesehős lehessen: fejedelmi sarj volt, kékszemű, tiszta mosolyú, elmés és bátor. Mint a nagy örökhagyók, örökölt és szerzett kincseiből egyre többet osztogatott szét és menekített át nekünk a legendába, mely most már emlékezetét táplálja, ő maga közben egyre valószínűlenebb lett, vendég mások életében, enyésző fogalom, roppanó csontú védtelenség. Ne kutassuk már, valóság-e vagy legenda, hogy amikor megtalálták az otthont pótló baráti ház romjai között, azok mellett, akik vérparancsolta kötelességnél erősebb emberséggel szerették, csaknem ép volt. Testén csak anyyi, akkora res, hogy dezertálhatott belőle, a csapdává lett hajlék kitagadottjából a hűtlen élet; azt mondják, egy élő kutyát szorongatott utolsó erejével. Védte az oktalan állatot, vagy kapaszkodott belé védekezésül? Vajon idetartozik az is, hogy a kutya sem volt az övé?

Szilágyi Júlia

Ezentúl

Legnehezebb belenyugodni abba, hogy egyszer ezt is el fogjuk felejteni. Hányszor mondtuk, hányszor leírtuk, amikor az árvíz volt: soha nem feledhetjük! Nem feledhetjük a veszteségeket s az áldozatokat mentő, a romok fölött elszántan új életet teremtő hősiességet. Mégis, valljuk be, lassan minden kihullt a tudatunkból. Emlékeink elevekenbék, hogysen kitörölődhetnek volna, de kihulltak a lelkiéletünk felszínén evező Noé-bárból, permanens tudatunkból, és a mélybe süllyedtek.

Ismerjük be: a nagy földrengést megelőző napokban nem úgy éltünk, ahogy az árvíz után gondoltuk, hogy élnünk kell, s hittük, hogy élni fogunk. De az árvíz előtt sem úgy éltünk, ahogy a nagy aszálykor gondoltuk, hogy élnünk kell, ha egyszer megszabadulunk az éhség rémétől — s nem úgy éltünk az aszálykor sem,

ahogy a háborúban gondoltuk, hogy élni fogunk, amikor végre felsüt a béke napja. Egy különösen alantas agyműködésünk, a felejtés, elmosza tudatunkban az átélt borzalmakat, s velük együtt a nagy, a nemes, az emberség legmélyebb lélekrétegeiben fogant elhatározást, hogy ezentúl másképp kell élnünk: munkásabban, szeretetteljesebben, ezerszer több felelősséggel minden iránt, amit alkottunk, s ezerszer nagyobb féltéssel és ragaszkodással, segítőkészséggel és őszinteséggel egymás iránt.

Nem tudom, nem természetes-e, hogy ez így van. Nem sokkal a földrengés előtt egy Eftimiu-kötetet fordítottam, 121 szonettet, s most eszembe jut az egyik, melyben a két háborút megért agg költő halát rebeg az emlékek terhétől megváltó felejtésnek:

*De te megszánsz. Egy irgalmas tekintet
szemedből mély múlt-tépte sebeinket
begyógyítja, mint későfést a balzsam;*

*ha nem volnál, hogy enyhet, nyugovást adj
— szüette vén fák — összeomlanánk vagy
megtébolyodnánk minden pillanatban.*

S az agg költőnek, aki alattimmár csak a temető földje mozdult meg a nagy földrengéskor, azt hiszem, igaza van. Iszonyatos volna örökre — úgy értem, ameddig élünk — magunk előtt látnunk a romokat, az alóluk itt-ott kinyúló végtagokat, a kis rácsos gyermekágy szilánkjait egy betonfödém töredékei alatt, még úgy is, hogy csak az ama napokbeli tévé-adások képei kísértsenek! Iszonyatos volna örökre a más napokbeli tévé-adások kedvencét, a bölcs iróniájú színészt agyonütötten tudnunk egy lépcsőházban, kéz a kézben ugyancsak agyonütött rendezőjével, s örökre keresnünk a kis törékeny asszonyt, a műfordítót, aki — éppen mert olyan törékeny volt — felismerhetetlenre zúzódott a romok között. Iszonyatos volna örökre arra a két, dróttal átkötött, dísztelen farostlemez-koporsóra gondolnunk, amelyeket együtt bocsátottunk le a házsongárdi földbe a Popa Rusu utcai romhal mazból kikapart tetemekkel, s arra a harmadikra, melyben két költőnk fizikai élete-folytatását tettük. Iszonyatos volna örökre azon töprengeni, amit most nem tudok kiverni a fejből: mi lett a negyedikkel, a vlahicai asszonnyal, aki ugyanabban az összedőlt lakásban volt, mielőtt még összedőlt volna — és mi lesz mindazokkal, akik túléltek pótolható javaik s pótolhatatlan szeretteik elpusztulását.

*Hogy élhetnénk tenélküled, felejtés,
hogy tántorognánk át e puszta völgyön
ezernyi sebből vérezvén örökkön,
hisz minden emlék rettentő kifent kés;*

*szüntelenül hogy kísérthetne győtrőn
megannyi kedves elvesztett teremtés,
hogyan bírnánk, hogy az eszeveszett és
már hasztalan megbánás öldökljön*

— kérdezi az agg költő. Mikor az itt idézett szonettet fordítottam, nem gondoltam, hogy egyszer ilyen tragikus alkalomból fogom idézni. S nem fedeztem fel benne a „megbánás” szó mélyebb jelentőségét. Ez a megbánás a versben — most tudom — annak a megbánása, hogy a költő elfelejtette, mint mi mindnyájan, az előző szerencsétlenségeket, s úgy élt, mint mi mindnyájan, mintha ezek meg sem történtek volna. Különös ellentmondás, nagy tanulással: felejtünk kell, mert emberileg, idegrendszerileg lehetetlen elviselnünk annak a bűnünknek a terhét, hogy felejtettünk.

Hát próbáljunk meg, emberek, most az egyszer nem felejtani. Tartsuk meg emlékezetünkben legalább a mentés, az önfeláldozás, a hősiek újrakezdés képeit, ha a borzalom látványait-emlékképeit, úgy lehet egészséges életöztönből, igyekszünk is elhessegetni. Órizzuk meg magunkban az emberséget azon a hőfokon, aminőre a szerencsétlenség pillanatában felizzott bennünk, hiszen ha nem ezt tesszük, ha hullámonként — akár a szeizmikus rengések — önt el a teljesebb emberség szándéka, a szándék felejtése, a felejtés megbánása, s újra a szándék, akkor elkerülhetetlen a gondolat, hogy amit emberségnek nevezünk, az csak meghunyászkodás a sors egy-egy ostorcsapása alatt.

Holott nem így van. Érezzük, tudjuk, hogy nem így van, de ezt még igazolnunk is kell. Ezentúl.

Veress Zoltán